

ARKIV

FOR

NORDISK FILOLOGI

UDGIVET UNDER MEDVIRKNING AF

SOPHUS BUGGE
CHRISTIANIA

NICOLAUS LINDER
STOCKHOLM

ADOLF NOREEN
UPSALA

LUDV. F. A. WIMMER
KJØBENHAVN

THEODOR WISÉN
LUND

VED

GUSTAV STORM.

ANDET BIND.



CHRISTIANIA.

J. W. CAPPELEN

1885.



Några anmärkningar om Rökstensinskriften.

I sin bekanta afhandling om Rökstenen (Ant. Tidskr. f. Sv. V, 1 & 2) har Prof. S. Bugge äfven fäst uppmärksamheten på inskriftens sagolika innehåll, hvarigenom den utom i mycket annat skiljer sig från vanliga run-minnesmärken. Den på stenen förekommande berättelsen om utförda hjältedater är nämligen så fantastisk, att ingen gärna kan mena, att det är verkliga i runristarens minne timade händelser, som förtäljas. Och då det knappt kan tänkas, att en fader velat hedra sin son genom att på hans minnesten om honom berätta, hvad som påtagligen vore osannt — „þat væri þá háð en eigi lof“ —, och man ej heller kan skylla uppresandet af ett så stort och omsorgsfullt utfördt monument blott på en nyck, så framställer professor Bugge följande möjlighet med afseende på stenens tillkomst. „Kan det ikke tænkes“, säger han (Ant. Tidskr. f. Sv. V, 2 sid 140), „at en høvding, som levede i Østergötland en gang i 10de århundred og som udledede sin herkomst fra (eller på anden måde stod i forbindelse med) en i sagnet og digtningen berømt oldtidskonge ved navn Våmod, over denne har reist stenen på Rök? Når islandske skalde i middelalderen forfattede kvæder, hvilke de udgav for at være digtede af gamle sagnhelte, som Ragnar Lodbrok, hans hustru og sønner, så kunde vel også en svensk høvding ved oldtidens slutning lade opføre et mindesmærke over en sagnkonge, hvilket han udgav for at være reist af dennes fader“.

Prof. F. Leffler, som (Ant. Tidskr. f. Sv. VI, 1) framställt en lycklig och sedan äfven af Bugge accepterad tolkning af det på stenen förekommande ordet *mukmini* såsom = *mógminni* = folkminne, yttrar i sammanhang därmed: „Det bör till slut framhållas, att då efter den här framställda tolkningen af (*m*)*ukmini* på de tvänne ställen i Rökstenens inskrift, där det forekommer, hjälten Våmods härkomst och bedrifter sägas vara ett „folkminne“, detta stämmer väl samman med följande af Bugge framställda förmodan om inskriftens uppkomst“ — hvarpå första delen af dennes nyss återgifna yttrande citeras. I en på samma sida (s. 21) förekommande not påminner Leffler äfven, att han på annat ställe „föreslagit att tolka orden „*skati marika*“ på Rökstenen med *den främste bland Märingarnes ätt*, hvarvid man finge tänka sig, att den Östgötske höfding, som rest stenen, tillhörde denna samma ätt, Märingarnes, och genom att nämna ättens namn i inskriften antydtt sambandet emellan sig och minnesvärdens hjälte“.

Leffler synas alltså hafva velat instämma i Bugges förmo-

dan, att minnesvårdens verkliga skapare är anonym, men att han utgifvit den för att vara rest af sagohjälten Våmods fader Varinn, och båda forskarne hafva dessutom varit öfverens om åsigten, att de på stenen omtalta bedrifterna afse Våmod.

Jag skall tillåta mig att framställa en afvikande mening. Inskriftens början lyder enligt Bugges läsning:

*aft uamaþ stanta runaR þaR :. in uarin faþi faþiR aft fa-
kian sunu —*

*Till Våmods minne stå dessa runor, men Varin, hans fader,
lät ristade dem efter sin ått döden vigde son.*

I trots af de åberopade isländska exemplen, som visserligen äro af liknande, men dock med afseende på tidsomständigheter och kulturförhållanden ingalunda analog art, förefaller det tämligen osannolikt, att dessa ord skulle innebära ett afsigtligt falsarium. Om den, som rest minnesmärket vid Rök, velat däri- genom sprida glans öfver sin ått eller sig själf, — och i likhet med hvad Bugge och Leffler synas göra, måste man väl förut- sätta någon dylik afsigt — så har detta ändamål snarare mot- verkats än befordrats genom ett sådant bedrägeri. Hade han underlåtit bifoga den falska uppgiften om Varinn såsom stenens upphof, skulle han haft friare händer att framhålla sambandet mellan ätten och hjälten än nu, då det antagna förfaringssättet måste lägga vissa band på framställningen och bland annat hin- dra honom att föreviga sitt eget namn, såsom den där rest stenen.

Ser man på de närmast i texten följande, berättelsen om bragderna inledande, ord, hvilka enligt Lefflers af Bugge godkända förslag lyda *sakum mukmini þat = låtom oss förtälja ett folk- minne*, så tyckas deras innehåll ej heller passa i stycke med an- tagandet af ett falsarium i näst föregående mening. Upplýsning- en, att det här är fråga om en folktradition, borde nämligen den akta sig att lemna, som vill bibringa andra den meningen, att hjältens egen fader rest vården. Åtminstone har den gamle östgötahöfdingen härvid fallit ur sin rol fortare, än man kunnat vänta af den, som funnit på en sådan slags mystifikation, som den här förutsatta.

Tydligt är, att det fantastiska i inskriftens innehåll, såsom Bugges mening väl ock har varit, får sin enklaste förklaring ur den grund, att det redan före affattandet i runor varit till i sagoform. Men däraf följer ej med nödvändighet, att hela in- skriften bör ur denna synpunkt betraktas. Stenens ofvan cite- rade begynnelsemening innehåller i och för sig ingenting fanta- stiskt. Det är också min tro, att den bör tagas såsom en del för sig, att den liksom så många andra runinskrifter af liknande innehåll helt enkelt konstaterar en verklighet, — här att Varinn rest minnesmärket öfver sin son Våmod —, men att däremot

den öfriga och långt vidtlyftigare delen af inskriften är saga. I denna riktning utfaller äfven stenens eget vitnesbörd, i det att den formel — „låtom oss förtälja en folksägen“ — som inleder fortsättningen, uttryckligen anger, såväl *huru* man har att betrakta det, som nu följer, som *att* sagan *just här* tager sin början. Men det är ett annat antagande, som då på samma gång måste göras, och det är, att hjälten i denna folksaga *icke är Våmod*, en åsigt hvarom till en början kan anmärkas, att den af inskriftens text på intet ställe motsäges.

Snarare torde man af en annan utsago på stenen kunna hämta ett direkt stöd härför. Under det att största delen af stenens framsida äfvensom de med yngre runor skrifna, långsät stenen gående, linjerna på baksidan innehålla berättelsen om en där onämnd kämpes mannarön, kan man på baksidans öfre tvärlinjer läsa följande ord: (chifferskriften uttydd enligt Bugges klav)

sakum (m)ukmini uaim si burin (n)þR traki uilin is þat

Låtom oss förtälja, hvilken ädel mans ättling han enligt folksägen är. Vilinn är det.

Är man nu böjd att neka Våmod vara sagans hjälte, så är det frestande att här söka dennes namn. Det ligger nära till hands att tro runristaren här hafva velat ange sambandet emellan den, till hvars minne stenen står där, och den, hvars bedrifter han inhuggit, sambandet emellan den nu hädangångne Våmod och ättens berömde hjälte Vilinn. Dennes omnämnande i inskriften blir på detta sätt en naturlig sak. Är Våmod däremot den som utfört kämpadaterna, förefaller meddelandet om hans härstamning från Vilinn vara åtminstone mindre à propos. Att formeln *sakum mukmini* här ånyo upprepas, är väl dessutom icke så utan sin betydelse, utan häntyder väl på, att upplysningen om Våmods härkomst är af särdeles viktig art.

Rörande monumentets tillkomst kunde man nu tänka sig följande möjlighet. En mäktig östgötahöfding, Varinn, har velat hedra sin affidne son Våmods minne. Att han då på minnestenen låtit inrista icke Våmods utan en äldre fräjdad ättmans bragder — hvarigenom han dock i alla händelser främjade släktens ära — kunde hafva berott därpå, att intet märkligt funnits att om honom förtälja. Vill man då icke förutsätta, att sonen varit en odåga, i hvilket fall den präktiga minnesvården blir mindre väl motiverad, kan man ju antaga, att han dött vid så ung ålder, att han ännu ej hunnit uträtta något märkligt. Denna gissning må vara vågad, men den synes äga ett stöd i, på samma gång den kan lända till förklaring af den ovanliga användningen i inskriften af adj. *faikian* (se s. 178). Bugge och Hildebrand öfversätta: „efter sin døde søn“; men ordet har ju annars i fornspråket (Isl. feigr, fsv. fegher) och i nutida dialekter bety-

delsen „åt döden hemfallen“, „bestämd att snart dö“. Om man då i ordets användning här känner sig benägen att se en antydning om, att den afidna var „i förtid bortgången“, så torde detta ej vara en allt för djärf modifikation i betydelsen. Dock medges, att ordet kan hafva valts för alliterationens skull, såsom förmodligen fallet varit med Völuspás „fyllisk fjörvi feigra manna“. Om däremot versen „*fapi fapiR aft faikian sunu*“ är till Rökstenen öfverförd från en äldre runinskrift, såsom Bugge tror (Efterslæt; Ant. Tidskr. V, 3 sid. 211), så kan hela visuffjordingen hafva tagits just på grund af det så lämpliga adjektivet.

Men om också ingenting kunnat förtäljas om den telning af ätten öfver hvilken minnesvården närmast är rest, så har det dock varit hans faders stolthet att visa, hvilken ädel hjälte han haft att brås på och hvilka sköna exempel han haft at följa, om han ej varit bestämd att dö i sin ungdom.

Med den uppfattning, som här blifvit framställd, undviker man, synes det mig, de olägenheter, som vidlåda andra gjorda antaganden rörande inskriftens allmänna förstånd, på samma gång man bibehåller möjligheten att förklara det fantastiska såsom saga redan på den tid, då monumentet restes.

Upsala i September 1883.

GUSTAF RUNDGREN.

Íslendzk Æventýri. Isländische Legenden, Novellen und Märchen. Herausgegeben von Hugo Gering. Halle a. S. Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses. Erster Band: Text. 1882. — Zweiter Band: Anmerkungen und Glossar. Mit Beiträgen von Reinhold Köhler. 1884. (XXXVIII og 314, LXXVI og 396).

Man vidste allerede længe, at der i den norrøne litteratur var bevaret en række, navnlig islandske, sagn- og æventyrartede fortællinger, som i flere henseender ikke var uden interesse. Af de kortfattede opgifter i Arwidssons Förteckning (Sthm. 1848) og af de i Konrad Gislasons Fire og fyrretyve Prøver (Kbh. 1860) meddelte eksempler kunde der på forhånd sluttes, at hovedmassen af disse beretninger måtte stå i nærmere eller fjernere forhold til udlandets middelalderlige litteratur. Hvorledes forbindelsen i det enkelte måtte vise sig at være, så syntes det i ethvert fald klart, at selve stoffet, efter sin alt overvejende del, havde sine rødder i det literære Europas mytologi, tro og digt-